

Nr 486

Av herr **Westberg m.fl.**, angående den värderande klassificeringen av skolans undervisningsämnen.

(Lika lydande med motion nr 383 i Första kammaren)

Den artbestämning av olika undervisningsämnen som förekommer inom undervisningsväsendet genom indelning i läroämnena, övningsämnena och yrkesämnena har under en lång följd av år kritiserats från skilda utgångspunkter. Huvudorsaken härtill är att ämnesindelningen är intimt förknippad med värderingar av pedagogisk, ekonomisk och social art i förening med att de som närmast »drabbas» av klassificeringen, nämligen lärarna, upplever värderingarna som orättvisa och rotade i subjektivitet och godtycklighet. Blir ett ämne benämnt övnings- eller yrkesämne innebär detta lägre betalning och sämre undervisningsbetingelser för läraren i förhållande till de villkor som på samma stadium och nivå gäller för lärare i läroämnena. Detta i och för sig anmärkningsvärda förhållande kompliceras av svårigheterna att dra distinkta gränser mellan ämnesgrupperna och att finna objektiva motiv bakom företagna fördelningsoperationer.

Någon i lag eller förordning fastställd princip för gruppindelningen finns veterligt inte och ej heller några genom vetenskapliga metoder uppdragna riktlinjer för ändamålet. Indelningen sker genom beslut av administrativa organ och definieras operationellt, d. v. s. ämnena förtecknas i författningar och liknande med angivande av grupptillhörighet.

Vad gäller grupperna läroämnena och övningsämnena föreligger närmast en statisk situation; fördelningen daterar sig långt tillbaka i tiden. Därvid torde ha tillämpats de grunder som beskrives i Svensk uppslagsbok. Enligt denna källa benämnes som *läroämnena* sådana ämnen vid högre skolor »i vilka huvudsakligen teoretiska kunskaper erfordras och där eleverna erhålla hemuppgifter. Detta i motsats till *övningsämnena* gymnastik, husligt arbete, slöjd, sång och teckning, vilka ha praktisk inriktning och vilkas betyg ej påverka frågan om uppflyttning till högre klass eller godkännande i avgångsexamen.»

De angivna grunderna kan möjligen långt tillbaka i tiden ha motiverat gränsdragning mellan de aktuella ämnesgrupperna, men i nuvarande läge beträffande såväl lärarnas utbildning som den utveckling av ämnena som förekommit och mot bakgrunden av de centrala tankegångarna i pågående skolreformatoriska verksamhet framstår gruppindelningen som hopplöst föråldrad, i varje fall som värderingsinstrument.

Olika utredningar på skolans område har tagit upp den kritik som främst från lärarhåll riktats mot systemet, och frågan har funnits med i bilden under hela den tid som pågående skolreformatoriska verksamhet förberetts.

Sålunda konstaterade redan 1946 års skolkommision (SOU 1948:27, s. 375 ff.) att »de s. k. övningsämnen intar en missgynnad ställning gentemot skolans övriga ämnen . . . Numera har . . . övningsämnen vunnit alltmer erkännande som betydelsefulla ur olika synpunkter, icke minst för lärjungarnas fostran och allsidiga utveckling.» För att utplåna den skarpa gränsen mellan ämnesarterna föreslogs att själva termen »övningsämne» skulle slopas. Förslaget byggde också på att ett närmande mellan övningsämnen och läroämnen med avseende på undervisningens innehåll kunnat konstateras.

När grundskolereformen genomfördes tog man fasta på vad skolkommisionen sagt om övningsämnenas betydelse för elevernas allsidiga utveckling och gav betygen i dessa ämnen samma värde som övriga ämnen. Beslutet torde också ha påverkats av argumentation av 1957 års skolberedning för en sådan utformning av grundskolan, att »den på sitt sätt bidrar till att utjämna skillnader i anseendet» mellan teoretiska och praktiska ämnen. Vidare hade riksdagen redan 1960 i anledning av motioner (I: 29 av herr Källqvist och II: 33 av herr Rydén) fäst såväl pågående utredningars som Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på övningsämnenas betygsproblematik.

Övningsämnenas likställda betygsposition i grundskolan bekräftades genom den senaste höstriksdagens beslut i anledning av proposition om reformering av de gymnasiala skolformerna. Därvid fastslogs att betygen i samtliga ämnen skall med lika tyngd tillgodoräknas vid urval av inträdessökande. Vidare markerades att avgörande om flyttning inom de gymnasiala skolformernas studiekurser skulle träffas med utgångspunkt i elevernas totala situation.

Utvecklingen har emellertid inte varit lika gynnsam beträffande det centrala i problemet med ämnesuppdelningen, nämligen de värderingar som är knutna till läraren och lärarens funktion och betingas av systemet. På den punkten har praktiskt taget intet hänt trots att samtliga utredningar som följt på 1946 års skolkommision har haft anledning att försöka åstadkomma lösningar. Gymnasieutredningen uttalade att man måste »motverka tillkomsten av särbestämmelser för lärarpersonalen . . .» men hade inga konkreta förslag. Fackskoleutredningen tvingades mer hårdhänt in på frågeställningarna med hänsyn till denna skolforms större frekvens av just undervisning i övningsämnen. I sina överväganden i lärarfrågorna konstaterade beredningen, efter en analys av innehållet i vissa ämnen, att det »torde från undervisningens synpunkt vara svårt att motivera klassificering i olika grupper». Man fann det dock omöjligt att framlägga konkreta förslag i frågan då »ämnes- och ämnesgruppsbeteckningarna är intimt förknippade med administrativa frågor, vilka samtliga ligger utanför fackskoleutredningens kompetensområde».

Dessa citat åskådliggör vad saken ytterst gäller och förklarar samtidigt hur det kan komma sig att ett par decennier av radikalt reformarbete på skolans område kunnat bedrivas med bibehållande av helt omoderna och sakligt tvivelaktiga värderingsprinciper. Genom sin koppling till ekonomiska

realiteter och den omständigheten att varje utredning haft att föreslå åtgärder endast inom en del av helheten torde frågan i samtliga fall ha bedömts vara för stor att forcera.

Det synes därför vara nödvändigt att en särskild expertberedning tillsättes med den enda uppgiften att genomlysna här berörda frågeställningar. Det är också angeläget att utredningen kommer till stånd snarast möjligt och att arbetet bedrivs med stor skyndsamhet. Utredningens resultat bör föreligga färdigt vid sådan tidpunkt att därav föranledda beslut i frågan eventuellt kan bli vägledande för den arbetande yrkesskolberedningens ställningstagande i t.ex. stadgefrågor.

Avslutningsvis må anföras ytterligare några synpunkter med relevans till utredningskravet. Under årens lopp har de grunder för uppdelningen i läro- och övningsämnen, som hittills tillämpats enligt citatet ovan efter Svensk uppslagsbok, i viktiga avseenden urholkats eller helt bortfallit. Det senare gäller t. ex. betygskriteriet. Vad gäller hemuppgifterna är en utjämning på gång, i det frekvensen allmänt är i avtagande men ökande för vissa s. k. övningsämnen genom nya målsättningar för dessa ämnen. Utjämning har också skett i fråga om teoretiskt kontra praktiskt; det finns inga helt teoretiska ämnen lika litet som några helt praktiska. Båda komponenterna ingår i alla ämnen, och olikheterna är en fråga om gradskillnader.

Uppluckringen i rågångarna mellan ämnesarterna är så omfattande, att det måste anses synnerligen otillfredsställande att i dag knyta värderingar av lärarprestationer etc. till ämnesgrupperingar som verkstälts långt tillbaka i tiden och på grunder som inte har relevans i nuets förhållanden. Frågan om yrkesämnen har visserligen en något annorlunda historisk bakgrund, men den aktuella situationen kan delvis betraktas som en »följsjukdom» till övningsämnesproblemet. Det centrala i utredningskravet gäller emellertid klassificeringssystemet som sådant: skall vi i Sverige fortsätta att värdera lärarprestationer efter ämnesrubriceringar, så måste uppdelningen på olika rubriker baseras på objektiva analyser av de krav som ämnesinnehållet och målsättningen för respektive ämne ställer på läraren. Men då föreligger underlag för helt ämnesindividuella bedömningar!

Med hänvisning till vad som anförts ovan hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsamt utredning för granskning av motiven för och konsekvenserna av den värderande klassificering av skolans undervisningsämnen som nu förekommer och i övrigt klarlägga alla stadgetekniska, ekonomiska och andra frågor som sammanhänger med nuvarande indelning i ämnesgrupper och dem som kan aktualiseras genom eventuell avveckling av systemet.

Stockholm den 27 januari 1965

Olle Westberg

Jan-Ivan Nilsson

Hans Nordgren